

DOI 10.31718/2077-1096.23.2.2.107

УДК: 378.6:61.016:613.4:611.976

**Філатова В.Л., Ляховська А.В., Філатова О.В., Матвієнко Т.М.,
Саргош О.Д., Ляховський В.І.**

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ГІГІЄНИ РУК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Полтавський державний медичний університет

Дотримання медичними працівниками принципів чистоти рук є одним із найбільш ефективних заходів профілактики інфекцій, які пов'язані з наданням медичної допомоги як на догоспітальному рівні, так і у закладах охорони здоров'я. Недостатні знання з гігієни рук можуть призвести до неналежного дотримання заходів профілактики і, як наслідок, до збільшення лікарняних інфекцій, які розцінюються як ускладнення, а отже становлять відповідний ризик для пацієнтів і оточуючих. Набуття знань здобувачами вищої медичної освіти з дотримання гігієни, а також гігієни рук при роботі з хворими у стаціонарі є доволі актуальним питанням сьогодення. Здобувачі вищої медичної освіти, особливо на старших курсах, часто мають недостатні теоретичні знання та практичні навички, які пов'язані з гігієною, особливо у питаннях профілактики передачі інфекційних захворювань. Вони є постійними відвідувачами лікарняних палат різних лікувальних закладів, а недотримання гігієни серед них може збільшити поширення інфекцій. Тому, необхідно підвищити рівень знань із цього питання і при цьому, особливо увагу необхідно приділяти важливості дотримання гігієни у лікарняних закладах та вивчення її впливу на безпеку пацієнтів. Покращання знань здобувачів вищої освіти по дотриманню правил особистої гігієни, особливо гігієни рук, має велике значення у їх клінічній підготовці та зменшить поширення нозокоміальної інфекції. Під час вивчення гігієни особливо увагу слід приділити «Інструкції з впровадження покращання гігієни рук в закладах охорони здоров'я та установах / закладах надання соціальних послуг / соціального захисту населення». Особливу роль у здобутті таких знань відіграє підготовлений і досвідчений викладач, який має більше можливостей навчати здобувачів вищої освіти і успішно застосовувати при цьому різні методи навчання відповідно до набутих навичок. Також, необхідно удосконалювати навчальні програми з гігієни та клінічних дисциплін, включати в них останні сучасні положення і настанови. Це дозволить запобігти поширенню інфекцій у закладах охорони здоров'я і буде розвивати у здобувачів вищої медичної освіти особисте почуття відповідальності щодо дотримання ними правил гігієни.

Ключові слова: гігієна рук, навчання, інфекція, профілактика, здобувачі освіти.

Вступ

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає внутрішньолікарняні інфекції, як інфекції, які проявляються у пацієнтів протягом 48 годин після госпіталізації, які не мали таких симптомів під час звертання їх до лікарні. Найчастіше внутрішньолікарняні інфекції пов'язані з наданням медичної допомоги хворим та можуть виникати під час проведення медичних маніпуляцій та різних хірургічних втручань, таких як встановлення сечового катетера (інфекції сечовивідних шляхів), центрального венозного катетера (інфекції кровотоку), виконання операцій (інфекції в місці її проведення) та інтубації трахеї (інфекції дихальних шляхів). Лікарняні інфекції є серйозною проблемою, яка ускладнює перебіг захворювань у хворих, збільшує навантаження на медичних працівників і обтяжує систему охорони здоров'я. В Європі на рік у 3 200 000 пацієнтів виникає внутрішньолікарняна інфекція, а середня добова поширеність цих інфекцій становить 6%. Так, у Греції середньорічна частота виникнення лікарняних інфекцій становить 5,2 і щорічно хворіє на неї близько 121 000 пацієнтів, а добова поширеність досягає 9,1%, при цьому тривалість госпіталізації у хворих із внутрішньолікарняною інфекцією вища на 80% і довша на 4,3 дня [2].

Поширенню інфекції можна запобігти, дотримуючись правил гігієни, що є предметом профілактичної медицини, яка присвячена уникненню

інфекцій та поширенню патогенних мікроорганізмів, особливо із розширеним спектром резистентності. А профілактика внутрішньолікарняної інфекції, в першу чергу, розпочинається із гігієни рук. Дотримання медичними працівниками принципів чистоти рук є одним із найбільш ефективних заходів профілактики інфекцій, які пов'язані з наданням медичної допомоги як на догоспітальному рівні, так і у закладах охорони здоров'я [7]. Причому, у клінічній практиці гігієна рук є найпростішим і економічно ефективним способом зниження частоти передачі інфекцій, пов'язаних із наданням медичної допомоги [8]. Тому, недостатні знання з гігієни рук потенційно можуть призвести до неналежного дотримання заходів профілактики інфекцій і, як наслідок, до збільшення лікарняних інфекцій, які розцінюються як ускладнення, а отже становлять відповідний ризик для пацієнтів [13]. Отже, набуття знань здобувачами вищої медичної освіти з дотримання гігієни, а також гігієни рук при роботі з хворими у стаціонарі є доволі актуальним питанням сьогодення.

Мета роботи

Оцінити сучасні підходи до викладання гігієни рук здобувачів освіти у закладах вищої медичної освіти.

Основна частина

Гігієнічні заходи, які застосовуються у закла-

дах медичної освіти передбачені для запобігання інфекції. Відповідно до цього у здобувачів вищої медичної освіти необхідно підвищити рівень знань із запобігання інфекціям та безпечно-го поводження із заходами профілактики [6]. При цьому, особливу увагу слід приділяти питанням важливості дотримання гігієни у лікарняних закладах та вивчення її впливу на безпеку пацієнтів. Дотримання гігієнічних заходів нерозривно пов'язано із клінічною діяльністю, вони повинні чітко забезпечувати інфекційну безпеку хворим, при тому, що післяопераційні ранові інфекції є одними з найпоширеніших видів нозокоміальних інфекцій у лікарнях [11]. Для лікарів, середнього та молодшого медичного персоналу у повсякденній клінічній практиці освітні заходи з профілактики інфекцій проводяться у формі різних курсів гігієнічного навчання. Однак, здобувачі вищої медичної освіти, особливо старших курсів навчання, часто мають недостатні теоретичні знання та практичні навички, які пов'язані з гігієною, особливо у питанні профілактики передачі інфекційних захворювань [9]. Оскільки вони є постійними відвідувачами лікарняних палат різних лікувальних закладів, недотримання гігієни серед них може збільшити поширення інфекцій. Тому, покращання їх знань по дотриманню правил особистої гігієни, особливо гігієни рук, має велике значення у їх клінічній підготовці та зменшить поширення нозокоміальної інфекції. У майбутньому студенти, які достатньо оволодіють теоретичними знаннями і практичними навичками із гігієни рук, одягу, інфекційного контролю під час роботи у лікарняних закладах стануть для інших медичних працівників прикладом для наслідування.

Так, під час читання лекцій та проведення практичних занять із гігієни, інфекційних захворювань, окремих клінічних дисциплін необхідно передбачити час для освітлення і вивчення здобувачами вищої медичної освіти положень і інструкцій, які були затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 1614 від 3 серпня 2021 року [5]. Даний Наказ затвердив цілий ряд положень, які направлені на забезпечення організації роботи закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення з інфекційного контролю та профілактики інфекцій. Серед них:

1) Порядок здійснення епідеміологічного нагляду та ведення обліку інфекційних захворювань, які пов'язані з наданням медичної допомоги;

2) Порядок профілактики інфекційних захворювань, пов'язаних з наданням медичної допомоги в закладах охорони здоров'я, які надають медичну допомогу в стаціонарних умовах;

3) Порядок впровадження профілактики інфекцій та інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я, які надають медичну допомогу в стаціонарних умовах;

4) Інструкцію з впровадження покращення гі-

гієни рук в закладах охорони здоров'я та установах / закладах надання соціальних послуг / соціального захисту населення;

5) Інструкцію з впровадження адміністрування антимікробних препаратів в закладах охорони здоров'я, які надають медичну допомогу в стаціонарних умовах;

6) Положення про відділ з інфекційного контролю закладу охорони здоров'я та установи / закладу надання соціальних послуг / соціального захисту населення [5].

Під час вивчення гігієни особливу увагу слід приділити «Інструкції з впровадження покращення гігієни рук в закладах охорони здоров'я та установах/ закладах надання соціальних послуг / соціального захисту населення». Так, на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, при вивченні обов'язкових компонент (ОК) 23 «Охорона праці в галузі» (освітньо-професійна програма (ОПП) 223: Медсестринство), ОК 6 «Екологія та безпека життєдіяльності» (ОПП 227: Фізична терапія, ерготерапія) та на другому (магістерському) рівні вищої освіти, при вивченні вибіркового компонент (ВК): ВК 12 «Охорона праці в галузі» (ОПП 222: Медицина, ОПП 228: Педіатрія), ВК 23 «Охорона праці в галузі» (ОПП 221: Стоматологія) [4] необхідно передбачити навчальні години для детального ознайомлення з даною інструкцією, в якій описані: загальні положення, забезпечення для надійного та постійного дотримання працівниками гігієни рук, навчання і підготовку персоналу для впровадження цієї Інструкції, методи нагадування на робочому місці, а також: моніторинг, оцінку, зворотній зв'язок і культуру дотримання гігієни рук та етапи впровадження її в практичну діяльність. Крім того, вона доповнена цілим рядом додатків, в яких наведені показання, способи і техніка гігієни рук, основні вимоги до гігієнічної обробки рук та використання медичних рукавичок в амбулаторно-поліклінічних закладах охорони здоров'я і соціального захисту населення, а також основні завдання медичних працівників для виконання ними функцій з впровадження покращення гігієни рук. Також у додатках передбачені і затверджені протоколи оцінки потреби у антисептику для рук та витрат на нього та оцінки використання засобів для гігієни рук, протокол оцінки переносимості і прийнятності антисептику для рук, що використовується або планується до використання у закладах охорони здоров'я і соціального захисту, оцінки сприйняття медичними працівниками та керівництвом цих закладів необхідності попередження інфекційних захворювань, які пов'язані із наданням медичної допомоги та оцінки дотримання правил гігієни рук і системної самооцінки гігієни рук співробітників, а також мінімальні критерії, які необхідні для реалізації мультимодальної стратегії з покращення гігієни рук і примірні плани-графіки проведення базової оцінки для впровадження покращення гігієни рук у закладах охорони здоров'я і соціального захи-

сту населення та примірний план дій лікувальних і соціальних закладів з покращення гігієни рук [5].

При викладанні цих навчальних дисциплін особливу увагу здобувачів вищої медичної освіти слід звернути на такий аспект гігієни рук, як показання і способи їх гігієнічної обробки. Згідно положень «Інструкції з впровадження покращення гігієни рук в закладах охорони здоров'я та установах / закладах надання соціальних послуг / соціального захисту населення» руки необхідно мити із милом та водою у випадках, коли вони є явно забрудненими, особливо кров'ю чи іншими біологічними рідинами, після приходу в заклади охорони здоров'я і по закінченню роботи, перед вживанням їжі та після відвідування туалету, якщо сумнівається у їх чистоті [5].

При вивченні клінічних дисциплін хірургічного профілю необхідно детально вивчати положення про хірургічну обробку рук і використання медичних рукавичок під час виконання оперативних втручань, перев'язок та хірургічних маніпуляцій, а на терапевтичних кафедрах – основні моменти гігієнічної обробки рук у закладах охорони здоров'я з визначенням необхідності проведення гігієни рук в амбулаторних умовах, при проведенні вакцинації, під час здійснення забору крові в лабораторії та під час огляду дорослої людини чи новонародженого лікарем, проведення догляду за важкими хворими [5].

Усі ці знання дадуть змогу здобувачам вищої медичної освіти під час відвідування різних клінічних закладів і оглядів пацієнтів з різними інфекційними та неінфекційними захворюваннями не стати переносниками патогенних збудників та захистити себе від них. Це дуже важливо розуміти, особливо у час пандемії COVID-19 та воєнного стану.

Особливу роль у здобутті таких знань відіграє викладач. Добре підготовлений і досвідчений науково-педагогічний працівник завжди має більше можливостей навчати здобувачів вищої освіти і успішно застосовувати при цьому різні методи навчання відповідно до набутих навичок [10, 12]. У таких випадках студенти досягають вищих академічних результатів, і їх інтерес до вивчення навчальних дисциплін значно підвищується [14]. При вивченні гігієни також необхідно приділяти особливу увагу дотриманню особистої гігієни, здорового способу життя майбутніми лікарями [3].

Крім того, для подолання прогалини в знаннях по дотриманню охорони праці в медицині необхідно удосконалювати навчальні програми, наголошуючи на рекомендаціях щодо гігієни рук, одягу та обладнання. Забезпечення постійної доступності та легкого доступу до засобів для підтримки гігієни рук, обладнання та одягу в клінічних умовах також може сприяти покращенню проходження практики здобувачів освіти у закладах охорони здоров'я. Деякі дослідники показали, що регулярне навчання гігієни рук, демон-

страція плакатів і заохочення студентів приводить до кращого дотримання ними правил гігієни [1]. У навчальних програмах можна передбачити посилення дотримання правил гігієни при роботі із пацієнтами у палаті, при виконанні медсестринських, лікарських і хірургічних маніпуляцій, а також покращити знання здобувачів вищої освіти із гігієни обладнання, і цей дефіцит знань необхідно вирішити. Потрібно проводити для студентів медичних закладів вищої освіти заняття з питань гігієни із безперервним моніторингом і зворотним зв'язком, щоб спонукати їх дотримуватись належних правил щодо гігієни обладнання та одягу та підтримувати належні стандарти гігієни рук.

Висновок

Отже, враховуючи особливості перебігу пандемії COVID-19, військового стану, необхідно постійно покращувати знання здобувачів вищої медичної освіти з питань дотримання гігієни, які направлені на запобігання поширенню інфекцій, відповідно, зменшенню ризиків для безпеки пацієнтів і оточуючих. Для реалізації цього необхідно удосконалювати навчальні програми з гігієни та клінічних дисциплін, включати в них останні сучасні положення і настанови, які затверджені Наказом № 1614 Міністерства охорони здоров'я України від 3 серпня 2021 року, особливу увагу при цьому приділити вивченню «Інструкції з впровадження покращення гігієни рук в закладах охорони здоров'я та установах / закладах надання соціальних послуг / соціального захисту населення». Це дозволить запобігати поширенню інфекції у закладах охорони здоров'я і буде розвивати особисте почуття відповідальності здобувачів освіти щодо дотримання ними правил гігієни.

References

1. Anwar MA, Rabbi S, Masroor M, Majeed F, Andrades M, Baqi S. Self-reported practices of hand hygiene among the trainees of a teaching hospital in a resource limited country. *J Pak Med Assoc.* 2009;59(9):631-634.
2. Kritsotakis EI, Kontopidou F, Astrinaki E, Roubelaki M, Ioannidou E, Gikas A. Prevalence, incidence burden, and clinical impact of healthcare-associated infections and antimicrobial resistance: a national prevalent cohort study in acute care hospitals in Greece. *Infect Drug Resist.* 2017 Oct 10;10:317-328.
3. Filatova VL, Lyakhovs'kyi VI, Filatova OV, Lyakhovs'ka TYu. Zdorovyiy sposib zhyttya – zaporuka zdorov'ya maybutnikh likariv [A healthy lifestyle is the key to the health of future doctors]. *V: Aspekty doslidzhennya inozemnykh mov i lnhvometodychni osnovy vykladannya: zbirnyk naukovykh prats.* 2020; 20: 53-7. (Ukrainian)
4. Katrushov OV, Matviienko TM, Sarhosh OD, Filatova VL. Osnovy okhorony pratsi: navch.- metod. Posibnyk [Basics of labor protection: education - method. Manual]. Poltava. 108p. (Ukrainian)
5. Ministerstvo okhorony zdorov'ya Ukrayiny. Pro orhanizatsiyu profilaktyky infektsiy ta infektsiynoho kontrolyu v zakladakh okhorony zdorov'ya ta ustanovakh/ zakladakh nadannya sotsial'nykh posluh/ sotsial'noho zakhystu naselennya. [Internet]. 2021. Available from: https://zakononline.com.ua/documents/show/502234___684240 (Ukrainian)
6. Kaur R, Razee H, Seale H. Setting the right foundations: improving the approach used to teach concepts of hand hygiene to medical students. *J Hosp Infect.* 2017;95(4):355-8.
7. Keičiková I, Mazúchová L, Malinová N, et al. Evaluation of hand hygiene: is university medical education effective in

- prevention of hospital-acquired infections? *Cent Eur J Public Health*. 2021;29(2):102-8.
8. Mathur P. Hand hygiene: back to the basics of infection control. *Indian J Med Res*. 2011;134(5):611-20.
 9. Nair SS, Hanumantappa R, Hiremath SG, et al. Knowledge, attitude, and practice of hand hygiene among medical and nursing students at a tertiary health care Centre in Raichur, India. *ISRN Prev Med*. 2014;2014:608927.
 10. Nyemchenko II, Lyakhovs'kyy VI, Lysenko RB, et al. Profesijno-pedahohichni vymohy do vykladacha vyshchoho medychnoho navchal'noho zakladu v suchasnykh umovakh [Professional and pedagogical requirements for a teacher of a higher medical educational institution in modern conditions]. Aktual'ni pytannya suchasnoyi medytsyny. *Visnyk Ukrayins'koyi medychnoyi stomatolohichnoyi akademiyi*. 2023;1(81):140-3. (Ukrainian)
 11. Ott E, Saathoff S, Graf K, et al. The prevalence of nosocomial and community acquired infections in a university hospital: an observational study. *Dtsch Arztebl Int*. 2013;110(31-32):533-40.
 12. Saira ZN, Hafeez M. A critical review on discussion and traditional teaching methods. *Psychology and Education Journal*. 2021;58(1):1871-86.
 13. Walaszek M, Kolpa M, Wolak Z, et al. Poor hand hygiene procedure compliance among polish medical students and physicians-the result of an ineffective education basis or the impact of organizational culture? *Int J Environ Res Public Health*. 2017;14(9):1026.
 14. Wuryaningsih W, Susilastuti D, Darwin M, Pierewan A. Effects of web-based learning and F2F learning on teachers achievement in teacher training program in Indonesia. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*. 2019;14(21):123-47.

Summary

MODERN APPROACHES TO TEACHING HAND HYGIENE IN HIGHER MEDICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Filatova V.L., Lyakhovska A.V., Filatova O.V., Matvienko T.M., Sargosh O.D., Lyakhovskyy V.I.

Key words: hand hygiene, education, infection, prevention, students.

Compliance with hand hygiene principles is crucial in preventing infections associated with medical care, both in pre-hospital settings and medical institutions. Inadequate knowledge of hand hygiene can lead to poor compliance with preventive measures, resulting in an increased risk of hospital-acquired infections and complications for patients. The acquisition of knowledge on hygiene, particularly hand hygiene, by students at higher medical education institutions is always an important issue.

Junior students in higher medical education institutions may lack theoretical knowledge and practical skills in hygiene, especially in preventing the transmission of infectious diseases. Since students frequently visit medical institutions and hospitals, a lack of hygiene knowledge among them can increase the spread of infections. Therefore, increasing the level of knowledge on this issue is essential, with a focus on the importance of hygiene in hospitals and its impact on patient safety. Improving knowledge of personal hygiene rules, particularly hand hygiene, among students during clinical training is critical to reducing the spread of nosocomial infections.

In teaching hygiene, particular attention should be paid to the "Instructions for the Implementation of Improving Hand Hygiene in Healthcare Facilities and Institutions/Institutions Providing Social Services/Social Protection of the Population." A trained and experienced medical instructor plays a significant role in imparting such knowledge, using different teaching methods in accordance with their acquired skills. Educational programs in hygiene and clinical disciplines should be improved, with the latest modern guidelines included to prevent the spread of infection in healthcare facilities and develop a sense of personal responsibility among students for compliance with hygiene rules